

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VANDENS ĮSTATYMO
NR. VIII-474 3, 8, 9, 12, 14, 15, 18, 20, 21, 25 STRAIPSNIŲ IR PRIEDO PAKEITIMO
ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS MOKESČIO UŽ VALSTYBINIUS GAMTOS
IŠTEKLIUS ĮSTATYMO NR. I-1163 5 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO
PROJEKTŲ

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai:

Teikiamais Lietuvos Respublikos vandens įstatymo Nr. VIII-474 3, 8, 9, 12, 14, 15, 18, 20, 21, 25 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymo Nr. I-1163 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektais (toliau – Įstatymų projektai) siekiama reguliacinių ir ekonominių priemonių pagalba užtikrinti, kad paviršinio vandens išgavimas (paėmimas) netrikdytų paviršinio vandens telkinio hidrologinio režimo, netrukdytų pasiekti geros vandens telkinio būklės, atsisakyti išimčių vandens naudojimui, nustatytų šiuo metu teisės aktuose, registruoti paviršinio vandens naudotojus, išgaunančius (paimančius) 10 m³ per parą ir daugiau vandens iš vieno paviršinio vandens telkinio.

Paviršinio vandens išteklių tausų ir subalansuotą naudojimą ypač aktualus esant hidrologinėms sausroms, kurios Lietuvoje vis dažnesnės. Paviršinių vandens išteklių naudojimas laistymui, kuris būdingas sausuoju laikotarpiu, ypač blogina hidrologinę vandens telkinio būklę ir daro žalą ekosistemoms. Atsižvelgiant į tai, kad požeminio vandens išteklių Lietuva turi pakankamai, tokiems tikslams kaip laukų drėkinimas ir daržininkystė paviršinio vandens išteklių naudojimą, esant sausroms, siūlytina keisti požeminio vandens ištekliams ar surenkamu lietaus vandeniu. Siekiant šių tikslų, siūloma nuo 2024 m. sausio 1 d. įvesti prievolę fiziniams ar juridiniams asmenims, išgaunantiems (paimantiems) vandenį iš paviršinio vandens telkinio, įskaitant paviršinio vandens paėmimą energetikai, pramonei, žemės ūkiui, suskystintų gamtinių dujų importo terminalo ir žuvininkystės veiklai, per hidrotechninius statinius praleidžiantiems paviršinį vandenį ir naudojančiams jį hidroenergijai išgauti hidroelektrinėse, ar planuojantiems tai daryti, registruoti paviršinį vandenį naudojančių asmenų registracijos sąrašą (toliau – registracijos sąrašas). Siūloma registraciją vykdyti supaprastinta tvarka, atitinkančia licencijų išdavimo modelį „D“ („deklaravimas“), nustatytą Licencijavimo pagrindų apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 937 „Dėl Licencijavimo pagrindų aprašo ir Licencijų informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo“. Paviršinio vandens naudotojų registravimas suteiktų galimybę identifikuoti ir sukaupti informaciją apie visus paviršinio vandens naudotojus, sunaudojančius 10 m³ per parą ir daugiau vandens, reikalingą vandensaugos tikslams įgyvendinti, esant poreikiui, nustatyti papildomas vandens iš paviršinio vandens telkinių išgavimo (paėmimo) sąlygas (didžiausią leistiną naudojamo vandens kiekį iš konkretaus paviršinio telkinio ir (ar) didžiausią leistiną naudoti vandens kiekį vasaros laikotarpiu), siekiant, kad nebūtų sutrikdomas vandens telkinio ir su juo susijusių vandens telkinių ir (ar) teritorijų hidrologinis režimas, būtų užtikrinamas gamtosauginis debitas žemiau vandens paėmimo vietų, hidrotechninių statinių. Tai prisidėtų prie geresnės vandens telkinių būklės ir vandens ekosistemų apsaugos. Pažymėtina, kad geros vandens telkinių būklės kriterijus šalyje atitinka tik 36 procentai visų paviršinių vandens telkinių. Dabar paviršinių vandens išteklių naudojimui leidimas privalomas, kai iš vandens telkinio išgaunama 100 m³ ir daugiau per parą vandens (išskyrus vandenį, naudojamą mėgėjų sodininkystės poreikiams, ir vandenį, naudojamą hidroenergijai išgauti hidroelektrinėse, kurių galia neviršija 10 MW). Išgaunant paviršinį vandenį stacionariomis vandens išgavimo priemonėmis, kai neprivaloma turėti leidimo, ar mobiliomis vandens išgavimo priemonėmis ir atitinkant aplinkos ministro nustatytus kriterijus, privaloma gauti aplinkosaugines sąlygas. Hidroelektrinių eksploatavimas yra reguliuojamas, vadovaujantis aplinkos ministro patvirtintomis Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinėmis taisyklėmis. Taigi yra taikomi skirtingi reikalavimai ir licencijavimo tipai, norint naudoti

paviršinį vandenį priklausomai nuo vykdomos veiklos pobūdžio, naudojamo vandens kiekio, išgavimo būdo ar paviršinio vandens telkinio tipo. Tokia sistema apsunkina informacijos, reikalingos vandens telkinių apsaugos tikslams įgyvendinti, valdymą ir aplinkos apsaugos reikalavimų kontrolės įgyvendinimą. Bendrosios vandens politikos direktyvos¹ 11 straipsnio 3 dalies e punkte nustatyta, kad imant gėlą paviršinį vandenį turi būti taikomos kontrolės priemonės ir vandens ėmimui turi būti gautas išankstinis leidimas. Šiuo metu esama sistema nėra tinkama efektyviam kontrolės priemonių taikymui.

Siūlomi Įstatymų projektų pakeitimai leistų supaprastinta unifikuota tvarka suregistruoti visus vandens naudotojus, naudojančius ar planuojančius per kalendorinius metus pradėti naudoti skirtingiems poreikiams (įskaitant žemės ūkiui, mėgėjų sodininkystei, hidroenergetikai ir kt.) 10 m³ vandens per parą ar daugiau iš vieno paviršinio vandens telkinio. Paviršinį vandenį naudojantis asmuo būtų įregistruojamas neterminuotam laikui. Sunaudojamo vandens kiekis apskaičiuojamas per mėnesį išgaunamo (paimamo) vandens kiekį padalijus iš išgavimo (paėmimo) dienų skaičiaus. Toks paimamo vandens skaičiavimo principas leistų įvertinti ir kontroliuoti kas mėnesį paimamo vandens kiekius iš vieno paviršinio vandens telkinio, ypač kreipiant dėmesį į paviršinio vandens sunaudojimo kiekius šiltuoju metų periodu. Paviršinio vandens naudotojui, išgaunančiam (paimančiam) vandenį iš vieno ar kelių vandens telkinių, norint įsiregistruoti, privalu būtų nurodyti išgaunamo (paimamo) ar sunaudojamo vandens kiekį iš kiekvieno paviršinio vandens telkinio atskirai (iš atskirų vandens telkinių išgaunamo vandens kiekiai nesumuojami), jei išgaunamo (paimamo) ar sunaudojamo vandens kiekis iš vieno paviršinio vandens telkinio būtų 10 m³ ir daugiau per parą, ir nurodyti paviršinio vandens naudojimo būdą, įrenginį ar priemonę, kuriais išgauna ar kitaip naudoja paviršinį vandenį. Registruotis privalėtų ir paviršinio vandens naudotojai, praleidžiantys vandenį per hidrotechninius statinius ir naudojančius jį hidroenergetikos reikmėms. Registruotam paviršinio vandens naudotojui, įvertinus išgaunamą (paimamą) ar planuojamą išgauti (paimti) vandens kiekį, paviršinio vandens telkinio, iš kurio išgaunamas (paimamas) ar planuojamas išgauti vanduo, charakteristikas, informaciją apie kitų to vandens telkinio naudotojų sunaudojamo vandens kiekį, gali būti nustatomi papildomi aplinkosauginiai apribojimai dėl didžiausio paimamo paviršinio vandens kiekio iš to paviršinio vandens telkinio arba papildomos to paviršinio telkinio vandens naudojimo sąlygos. Vandens įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose numatoma reglamentuoti detalią sunaudojamo vandens apskaitos vykdymo, apskaitos prietaisų įrengimo, vandens naudojimo apskaitos ataskaitų teikimo tvarką. Šiuo metu ūkio subjektams, kuriems privalu teikti vandens naudojimo apskaitos ataskaitas Vandens įstatymo 25 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, už šių ataskaitų nepateikimą, taip pat už paviršinių vandens telkinių naudojimo vandeniui išgauti reikalavimų pažeidimus numatyta atsakomybė pagal Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 124 straipsnį.

Mokestį už paviršinio vandens išteklius moka fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems šių išteklių išgavimui privalomas leidimas. Siūloma pakeisti Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymo Nr. I-1163 5 straipsnio 1 dalį, ją papildant, kad mokesčio mokėtojai taip pat yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie privalo būti registruoti Lietuvos Respublikos vandens įstatymo nustatyta tvarka ir išgauna (paima) 100 m³ per parą ir daugiau vandens iš vieno paviršinio vandens telkinio arba praleidžia paviršinį vandenį per hidrotechninius statinius ir naudoja jį hidroenergeijai išgauti hidroelektrinėse.

Nuo 2024 m. pagal siūlomus Vandens įstatymo pakeitimus ir atitinkamai pakeitus Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymą, atsirastų prievolė registruotiems paviršinio vandens naudotojams mokėti mokestį išgaunant (paimant) 100 m³ ir daugiau iš vieno paviršinio vandens telkinio pagal šiuo metu galiojančius mokesčio už paviršinio vandens išteklius tarifus, jų nekeičiant. Nuo 2024 m. nustačius reikalavimą, pagal kurį registracija visiems be išimčių fiziniams ar juridiniams asmenims, naudojančioms paviršinį vandenį, būtina nuo 10 m³ per parą, atsirastų prievolė mokėti mokestį sunaudojant 100 m³ per parą ir daugiau iš vieno paviršinio vandens

¹ 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus (toliau – Bendroji vandens politikos direktyva).

telkinio, arba turėtų būti ieškoma kitų ekonomiškai palankesnių (pigėsių) sprendimų, pvz., mažinti naudojamo vandens kiekį, keisti paviršinio vandens naudojimą sausrų metu požeminio vandens ištekliais arba surenkamu lietaus vandeniu.

Nuo 2024 m. panaikinus išimtį, pagal kurią mažosioms hidroelektrinėms, kurių galia neviršija 10 MW, nereikalingas leidimas paviršinio vandens išteklių naudojimui, ir atsiradus registracijos prievolei, joms atitinkamai atsirastų prievolė mokėti mokestį už jų naudojamą paviršinį vandenį, taikant dabar nustatytą hidroenergetikai naudojamo vandens tarifą – 0,00001 Eur/m³, pagal kurį dabar moka didesnės nei 10 MW hidroelektrinės. Mažųjų (iki 10 MW) hidroelektrinių Lietuvoje yra 97. Bendra instaliuota elektros gamybos galia 26,6 MW per metus generuoja apie 78 GWh. Mažosiose hidroelektrinėse pagaminamas elektros energijos kiekis – 0,06 TWh, t. y. 1,6 proc. nuo bendros elektros energijos gamybos (3,64 TWh)². Didžioji dalis elektros energijos pagaminama didžiųjų virš 10 MW galios hidroelektrinių, kurios už paviršinį vandenį ir dabar moka mokestį. 2020 m. elektrinių, tiekusių elektros energiją į tinklus ir naudojančių atsinaujinančius energijos išteklius, skaičius Lietuvoje siekė 2 493, iš jų 86,8 proc. – saulės elektrinės, 4,1 proc. – hidroelektrinės, 6,9 proc. – vėjo elektrinės.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iki 2021 m. sausio 1 d. daugumos mažųjų iki 10 MW hidroelektrinių veikla buvo remiama pagal Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą, taikant fiksuotą elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių tarifą. Nuo 2021 m. pasibaigus daugumai hidroelektrinių taikomos paramos teikimo laikotarpiui, esant žemai elektros energijos supirkimo rinkoje kainai ir įsigaliojus reikalavimui dėl registracijos, naudojant paviršinio vandens išteklius hidroenergetikai, kuris sąlygotų mokesčio už paviršinio vandens išteklių mokėjimą visoms hidroelektrinėms pagal esamą tarifą 0,00001 Eur/m³, kurį dabar moka tik didžiosios hidroelektrinės, tikėtina, kad ateityje dalis jų galėtų tapti nerentabiliomis ir nutraukti savo veiklą. Energetikos ministerijos duomenimis, Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme numatyta skatinimo priemonė – fiksuotas elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių tarifas – nuo 2024 m. bus taikoma tik 8-ioms mažos galios hidroelektrinėms, skatinimo laikotarpis paskutinei skatinamai mažos galios hidroelektrinei baigsis 2028 m. rugsėjo 29 d. Šioms hidroelektrinėms, kurios įtrauktos į VIAP (Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų) lėšomis remtinų elektros energijos gamintojų sąrašą, iki skatinimo laikotarpio pabaigos numatoma netaikyti prievolės registruotis paviršinį vandenį naudojančių asmenų sąrašė ir mokėti mokestį su sunaudojamą paviršinį vandenį.

Atsižvelgiant į tai, kad mažosios hidroelektrinės pagamina labai nedidelę elektros energijos dalį, bet daro reikšmingą neigiamą poveikį aplinkai, nėra prasminga ūkio subjektus atleisti nuo mokesčio už naudojamą vandenį. Bendrosios vandens politikos direktyvos nustatomas reikalavimas, kad geros vandens būklės turi būti siekiama kiekviename upės baseine, koordinuojant visas priemones, taikomas ir paviršinio, ir požeminio vandens telkiniams. Aplinkos apsaugos agentūros vertinimu, iš 97 mažųjų hidroelektrinių – 88 (90%) daro reikšmingą ir labai reikšmingą neigiamą poveikį upėms³. Ši bei Aplinkos apsaugos departamento pateikta statistika dėl planinių ir neplaninių ūkio subjektų patikrinimų rodo, kad 2020 m. atlikus 78 patikrinimus, iš kurių 65 atvejais (87%) nustatyti administracinių pažeidimų požymiai, tai tik patvirtina, kad mažųjų hidroelektrinių valstybinei kontrolei reikalingas aiškesnis teisinis reglamentavimas. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija pateikia „naudotojas-moka“ principą kaip analogiją „teršėjas moka“ principui, kuri yra taikoma gamtinių išteklių naudotojui, kurio veikla blogina ekosistemų, gamtinių išteklių būklę⁴. Didelė dalis ES valstybių užtvankų naudojimą hidroenergetikai reguliuoja leidimais, kurių galiojimo terminas varijuoja nuo 0 iki 100 metų⁵, Lietuvoje jokios užtvankų naudojimo leidimų sistemos nėra, todėl siūloma nustatyti registraciją.

² „2020 m. Elektros ir dujų sektorių apžvalga“, Valstybinės energetikos reguliavimo tarnyba.

³ https://vanduo.old.gamta.lt/files/HE_lentele1615360553225.html

⁴ <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2827#:~:text=OECD%20Glossary%20of%20Statistical%20Terms%20%2D%20User%20pays%20principle%20Definition&text=Definition%3A,of%20running%20down%20natural%20capital>

⁵ <https://www.ecrr.org/Publications/id/980>

Vadovaujantis 2020 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES)2020/741 dėl pakartotinio vandens naudojimo minimaliųjų reikalavimų nuostatomis, valstybė narė, atsižvelgdama į atitinkamus kriterijus: geografines ir klimato sąlygas, su kitais vandens ištekliais susijusias problemas ir tų išteklių būklę, su vandens ištekliais susijusias aplinkos apsaugos ir išteklių sąnaudas, gali nuspręsti, kad netikslinga naudoti miestų nuotekas drėkinimui žemės ūkyje viename ar daugiau savo upių baseinų rajonų ar jų dalių. Pagal Reglamento (ES) 2020/741 2 straipsnio 2 dalį sprendimas prireikus turi būti peržiūrimas („<...>peržiūrimas, visų pirma atsižvelgiant į klimato kaitos prognozes ir nacionalines prisitaikymo prie klimato kaitos strategijas, ir bent kas šešerius metus, atsižvelgiant į upių baseinų valdymo planus, parengtus pagal Direktyvą 2000/60/EB“), taigi, po peržiūros gali būti priimamas kitoks sprendimas dėl nuotekų naudojimo drėkinimui tikslingumo. Atsižvelgus į tai, Vandens įstatymo pakeitimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies pakeitimu siūloma įtvirtinti pagrindą, kuriuo vadovaujantis būtų priimamas sprendimas dėl miesto nuotekų naudojimo drėkinimui žemės ūkyje. Šio įstatymo pagrindu aplinkos ministras įgaliotų atitinkamą instituciją bendradarbiauti su užsienio valstybių institucijomis dėl centralizuotomis nuotekų surinkimo sistemomis surinktų nuotekų panaudojimo drėkinimui žemės ūkyje.

Tiesioginis buitinių, gamybinių, komunalinių nuotekų, nors ir išvalytų, išleidimas į gamtinę aplinką, ypač į nepratekamus vandens telkinius, keičia jų ekosistemas, blogina būklę, dėl azoto ir fosforo prietakos skatina uždumblėjimą. Tačiau vertinant vandens telkinių būklę nenustatyta, kad neleistiną neigiamą poveikį sukeltų išvalytų paviršinių (lietaus) nuotekų išleidimas. Todėl vertinant kaštų ir naudos analizės principu, tikslinga nustatyti išimtį ir leisti paviršines (lietaus) nuotekas tiesiogiai išleisti į vandens telkinius, nes šiuo metu galiojančio Vandens įstatymo 18 straipsnio 4 dalyje nustatytam reikalavimui įgyvendinti reikalingos investicijos nebūtų proporcingos pasiektam efektui dėl vandens telkinių būklės pagerėjimo. Be to, tiesioginis išvalytų paviršinių (lietaus) nuotekų išleidimas į vandens telkinius padės kompensuoti hidrologinių sausrų daromą poveikį vandens telkinių hidrologiniam režimui.

Vandens įstatymo pakeitimo įstatymo 4 straipsnio pakeitimu siūloma nustatyti naują plaukiojimo priemonių ir plūduriuojančiųjų priemonių naudojimo paviršiniuose vandens telkiniuose reglamentavimą. Šiame straipsnyje nustatyti apribojimai dėl plaukiojimo priemonių naudojimo nebūtų taikomi plaukiojant vidaus vandenų keliais (laivybą juose reglamentuoja Vidaus vandenų transporto kodeksas), vykdant gelbėjimo, stichinių nelaimių padarinių likvidavimo darbus, saugios laivybos kontrolę, valstybės sienos apsaugą, aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę, vykdant monitoringą, mokslinius tyrimus ir kitais išskirtiniais atvejais, nustatytais Vandens įstatymo pakeitimo įstatymo 4 straipsniu keičiamo 12 straipsnio 3 dalyje. Siekiant aiškesnio reguliavimo siūloma įstatyme keisti „Plaukiojimo priemonės“, „Savaeigės plaukiojimo priemonės“, „Nesavaeigės plaukiojimo priemonės“ sąvokas. Elektros varikliu (-iais) varomas plaukiojimo priemonės siūloma priskirti prie savaeigių plaukiojimo priemonių, siekiant išvengti neretai pasitaikančio painaus reglamentavimo, kadangi šiuo metu plaukiojimas elektros variklį turinčiomis plaukiojimo priemonėmis prilyginamas plaukiojimui nesavaeigėmis plaukiojimo priemonėmis. Siūloma nauja „Plaukiojimo priemonės“ sąvoka nebeapima plūduriuojančiųjų priemonių – jos apibrėžiamos atskira nauja sąvoka. „Plaukiojimo sezono“ sąvoka apibūdinama kaip laikotarpis nuo birželio 21 d. iki kovo 15 d., išskyrus ledo dangos susidarymo periodą. Laikotarpis nuo kovo 15 d. iki birželio 20 d. svarbus aplinkosauginiu požiūriu, t. y. vandens paukščių perėjimo, pavasarinio žuvų neršto ir migracijos laikotarpis, kuriuo būtini didžiausi plaukiojimo apribojimai, o nuo birželio 21 d. gali būti nustatomos laisvesnės plaukiojimo tam tikromis plaukiojimo priemonėmis sąlygos. Visi šie minėti pakeitimai reikalingi, nustatant naują plaukiojimo ir plūduriuojančiųjų priemonių naudojimo reguliavimą, kuris būtų aiškesnis, lyginant su dabartiniu (dėl patikslintų sąvokų), turintis mažiau išlygų (dėl vandens telkinių dydžio, plaukiojimo priemonių variklių galingumo ribų), suteikiantis įgaliojimus savivaldybių institucijoms priimti tam tikrus sprendimus dėl plaukiojimo apribojimų, sporto renginių organizavimo, plūduriuojančiųjų priemonių įrengimo vandens telkiniuose. Siūloma leisti savivaldybių taryboms Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo nustatyta tvarka ir terminais priimti sprendimus dėl griežtesnių (nei numatyti įstatyme) apribojimų

plaukioji plaukiojimo priemonėmis savivaldybės teritorijoje esančiuose vandens telkiniuose nustatymo. Siūloma, kad sprendimus dėl aukšto meistriškumo sporto pratybių ir (ar) sporto renginių organizavimo savivaldybės teritorijoje esančiuose vandens telkiniuose, suderinus su atitinkamų saugomų teritorijų institucijomis (jeigu vandens telkinys patenka į saugomą teritoriją), taip pat sprendimus dėl plūduriuojančiųjų priemonių įrengimo ir naudojimo, jų statymo ir (arba) švartavimo savivaldybės teritorijoje esančiuose valstybiniuose vandens telkiniuose, turėtų teisę priimti savivaldybių administracijų direktoriai. Šie įstatymo pakeitimai leistų savivaldybėms labiau atsižvelgti į vietos bendruomenės poreikius, siekiant užtikrinti tinkamas žmonių poilsiui ir rekreacinei veiklai sąlygas, organizuojant aukšto meistriškumo sporto pratybas ar renginius savivaldybės teritorijoje esančiuose vandens telkiniuose, priimti sprendimus savivaldos lygmeniu ir reikšmingai sutrumpinti sprendimų priėmimo laiką, kadangi iki šiol savivaldybės kreipiasi su prašymais į Aplinkos ministeriją dėl atitinkamų teisės aktų pakeitimų.

Skatinant aplinkai palankesnių savaeigių plaukiojimo priemonių, naudojančių elektros, o ne vidaus degimo variklius, naudojamą paviršiniuose vandens telkiniuose, siūloma leisti plaukioji elektros varikliais varomomis plaukiojimo priemonėmis iki 4 AG (3 kW) bendro galingumo, o taip pat ir visomis nesavaeigėmis plaukiojimo priemonėmis ištisus metus visuose vandens telkiniuose. Saugomose teritorijose esančiuose vandens telkiniuose gali būti nustatyti griežtesni apribojimai Saugomų teritorijų įstatymo ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo nustatyta tvarka. Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad savaeigėmis plaukiojimo priemonėmis iki 150 AG (110 kW) bendro galingumo leidžiama plaukioji didesniuose kaip 50 ha paviršiniuose vandens telkiniuose. Didesnės kaip 150 AG (110 kW) galios savaeigėmis plaukiojimo priemonėmis siūloma leisti plaukioji tik didesniuose kaip 500 ha vandens telkiniuose arba aukšto meistriškumo sporto pratybių ar sporto renginių metu didesniuose kaip 50 ha, atsižvelgiant į sporto šakos federacijos pateiktus prašymus atitinkamos savivaldybės administracijos direktoriui, suderinus su atitinkama saugomos teritorijos direkcija, jei vandens telkinys patenka į saugomą teritoriją. Šio įstatymo 4 straipsnio pakeitimu savivaldybių administracijų direktoriams būtų suteikiami įgaliojimai priimti sprendimus dėl plūduriuojančiųjų priemonių įrengimo, statymo ir (ar) švartavimo valstybiniuose vandens telkiniuose, esančiuose tos savivaldybės teritorijoje.

Vadovaujantis Saugomų teritorijų įstatymo 30 straipsnio 4 dalimi ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 597 „Dėl įgaliojimo suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą“, įstatymą įgyvendinančiuose teisės aktuose Aplinkos ministerija gali nustatyti papildomus draudimus ar ribojimus plaukiojimo priemonių naudojimui ir judėjimui saugomose teritorijose esančiuose paviršiniuose vandens telkiniuose, atsižvelgiant į saugomai teritorijai nustatytą specialų apsaugos ir naudojimo režimą, saugomose teritorijose esančias gamtos ir kultūros vertybes. Iki šio įstatymo įsigaliojimo numatoma parengti įstatymo įgyvendinamąjį teisės aktą dėl plaukiojimo priemonių naudojimo saugomose teritorijose esančiuose paviršiniuose vandens telkiniuose.

Vandens įstatymo pakeitimo įstatymo 5 straipsniu siekiama patikslinti 14 straipsnio nuostatas dėl upių ir ežerų reguliavimo, draudžiant atlikti ne tik vandens lygio, gylio, krantų linijos, bet ir kitus reikšmingus vandens telkinio pakeitimus – tiesinti upes, perkelti upės vagą, nukreipiant vandens tėkmę vamzdynu po žeme, keisti hidrologinį režimą, išskyrus Vandens įstatyme ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatyme nustatytus atvejus, taip pat siūloma 14 straipsnį papildyti nuostatomis dėl žmogaus sukurtų objektų šalinimo iš paviršinių vandens telkinių aplinkos ministro nustatyta tvarka.

Paviršinio vandens telkinio fizinių charakteristikų pakeitimai, jeigu jie gali sutrukdyti pasiekti vandens telkiniui keliamus vandensaugos tikslus, gali būti vykdomi tik išimtiniais atvejais, kaip tai nustatyta Bendrosios vandens politikos direktyvos 4 straipsnio 7 dalies c) ir d) punktuose. Dėl naujų vandens telkinio fizinių charakteristikų pakeitimo nepasiekti geros būklės galima tik tuo atveju, kai minėtų pakeitimų priežastys yra labai svarbios visuomenės interesams ir (arba) naujų pakeitimų nauda žmonių sveikatai, žmonių saugos palaikymui ar subalansuotai plėtrai yra didesnė už naudą, kurią aplinkai ir visuomenei duoda geros vandens būklės pasiekimas; taip pat dėl techninių galimybių ar per didelių sąnaudų naudos, kurią duoda tokie vandens telkinio pakeitimai,

negalima gauti kitais būdais, kurie aplinkos apsaugos atžvilgiu gerokai pranašesni. Upių ir ežerų reguliavimo darbai ir (arba) priemonės gali būti vykdomos tik esant ypatingiems visuomenės (valstybės) poreikiams, kai jų vykdymas įtrauktas į upių baseinų rajonų strateginius planavimo dokumentus, kuriuos tvirtina Vyriausybė.

Siekiant užtikrinti (atkurti) upių vientisumą, būtina pašalinti kliūtis sudarančius negamtinės kilmės, žmogaus sukurtus objektus (užtvankas, užtvankų liekanas, slenksčius ar kt.), jeigu jie neteikia visuomenei naudos, neatlieka vandens paėmimo ir saugojimo, hidroenergetikos funkcijų, nenaudojami laivybai, žemės ūkiui, elektros gamybai, potvynių prevencijai ar kitoms reikmėms ir šiuos objektus rekonstruoti neekonomiška. Dėl upėje įrengtos užtvankos ar jos liekanų atsiranda reikšmingi pokyčiai patvenktoje upės dalyje bei dažniausiai atsiliepia visam upės baseinui. Įrengtos užtvankos nulemia upės ir (ar) jos intakų ekologinės būklės pablogėjimą. Užtvankus upę ir įrengus tvenkinį susidaro ištisa poveikių grandinė fiziniams ir biologiniams aplinkos komponentams. Pirmiausiai atsiranda hidromorfologinių rodiklių pokyčiai – tekančių sraunų upės vandenį ir upės vagą su įvairiomis buveinėmis, rėvomis ir slėniais pakeičia praktiškai stovintis vanduo tvenkinyje, kuriame ilgai kaupiasi sąnašos, jis uždumblėja, keičiasi terminis režimas, taip pat sutrikdomas natūralus potvynių ciklas, nešmenų dinamika. Vėliau pastebima nykstanti gamtinių buveinių įvairovė tiek aukščiau, tiek žemiau užtvankos. Dėl reikšmingos kliūties sutrikdytos upės tėkmės keičiasi vandens organizmų gyvenimo sąlygos, atitinkamai keičiasi jų rūšinė sudėtis, nyksta vertingiausios migruojančios žuvų rūšys. Aplinkos apsaugos agentūros skaičiavimu, trečdalis šalyje esančių užtvankų avarijos atveju sukeltų neigiamas pasekmes žmogaus sveikatai, turtui, infrastruktūrai ir aplinkai. Blogos techninės būklės užtvankos ar užtvankų liekanos potencialiai kelia riziką žmonėms. Įstatymu nustatytas reikalavimas šalinti žmogaus sukurtus objektus iš vandens telkinių, suteiktų teisinį pagrindą inicijuoti neprižiūrimų, nenaudojamų pagal paskirtį ir (ar) bešeimininkių užtvankų, keliančių grėsmę ir sudarančių kliūtis žuvų migracijai, demontavimo procedūras. Šiuo metu Aplinkos ministerijos užsakymu rengiama Užtvankų įvertinimo ekologiniu ir socioekonominiu požiūriu studija (toliau – Užtvankų įvertinimo studija), kurios jos rezultatus tikimasi gauti š. m. pabaigoje, ir kuri leis inventorizuoti ir susisteminti Lietuvos mastu visas užtvankas, jų būklę, jų savininkus (valdytojus), identifiikuoti bešeimininkes užtvankas ir atlikus socioekonominį įvertinimą, nustatyti prioritetines užtvankas, kurių demontavimas leistų pagerinti upių ekologinę būklę, kadangi šiuo metu nacionaliniu mastu nėra detalios informacijos apie esamas dirbtines kliūtis (užtvankas, jų liekanas, slenksčius). Į užtvankų problemą dėmesį atkreipia ir Europos Komisija, paskelbusi komunikatą „2030 m. ES biologinės įvairovės strategija“⁶, kuriame numatoma 25 000 km ES upių panaikinti nereikalingas kliūtis, kad jos vėl tekėtų laisvai.

Vandens įstatymo pakeitimo įstatymo 6 straipsniu keičiamu 15 straipsniu siekiama pakeisti straipsnio pavadinimą, išbraukiant žodžius „tvenkinių įrengimas, ežerų patvenkimas“, atsisakant jų kaip neaktualių pagal 15 straipsnio turinį, atsižvelgiant į 14 straipsnio nuostatas, kuriomis draudžiama tvenkti, patvenkti upes ir (ar) ežerus, išskyrus įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje nurodytas išimtis ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatyme numatytus atvejus, taip pat 15 straipsnio 1 dalies pakeitimu siekiama nustatyti pareigą nuo 2026 m. sausio 1 d. hidrotechninių statinių savininkams (valdytojams) ar naudotojams įrengti žuvų pralaidas, siekiant užtikrinti (atkurti) upių vientisumą ir tinkamas sąlygas žuvų migracijai.

Pagal 3-ųjų Nemuno, Ventos, Lielupės ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo 2022-2027 m. planų informaciją⁷ identifiukuota 301 kliūtis žuvų migracijai, iš kurių didžiausią dalį sudaro užtvankos be hidroelektrinių (151) ir užtvankos su hidroelektrinėmis (97), mažesnę dalį sudaro slenksčiai, ar jų liekanos (48), taip pat užtvankos, patvenkiančios ežerus (4). Upių vientisumas (kuris apibūdinamas pagal tai, ar yra dirbtinės kliūtys žuvų migracijai, ar nėra, ar įrengtas ant kliūties veikiantis žuvitakis) yra vienas iš svarbių hidromorfologinių kokybės elementų,

⁶ 2020 m. gegužės 20 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. 2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą, COM/2020/380 galutinis

⁷ <https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vanduo/upes-ezerai-ir-tvenkiniai/vandens-valdymas-upiu-baseinu-rajonu-principu>

naudojamų paviršinių vandens telkinių ekologinei būklei vertinti. Neretai geros būklės kriterijų neatitinkantys hidromorfologiniai rodikliai nulemia blogesnę paviršinio telkinio ekologinę būklę. Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis⁸, 53 paviršiniai vandens telkiniai priskirti rizikos vandens telkiniams (t. y. telkiniams, kuriems yra grėsmė nepasiekti vandensaugos tikslų) dėl upės vientisumo sutrikdymo, dėl reikšmingo hidroelektrinių poveikio rizikos vandens telkiniams priskirtas 41 paviršinis vandens telkinys. Viena iš svarbių priemonių, galinti sušvelninti hidroelektrinių poveikį dėl upės vientisumo pažeidimų, yra žuvų pralaidų įrengimas. Įstatymu nustatyta prievolė hidrotechninių statinių savininkams (valdytojams) ar naudotojams įrengti žuvų pralaidas padėtų spręsti efektyvios žuvų migracijos per užtvankas problemas ir sudarytų prielaidas žuvų bendrijų būklės rodikliams, tuo pačiu ir paviršinio vandens telkinio ekologinei būklei gerėti. Žuvų pralaidos turėtų būti įrengiamos tik tose upėse, kurios atitiktų įstatyme nurodytus kriterijus, pasiūlytus mokslininkų ir ekspertų, visų pirma jos turėtų būti įrengiamos ant lašišinių arba potencialiai lašišinių upių, užtvankose, kurios yra pirma neįveikiama kliūtis praeivių žuvų rūšių migracijai upėje, arba užtvanka yra įrengta upėje, kuri atitinka įstatyme nustatytus kriterijus dėl baseino ploto, vandens debito dydžio, žemiau ir aukščiau esančių užtvankų skaičiaus. Pareigą įrengti žuvų pralaidas ant hidrotechninių statinių (užtvankų), šalia kurių įsikūrusios mažosios HE, turėtų šių užtvankų savininkai, valdantys hidrotechninius statinius privačios nuosavybės teise. Didesniosios dalies užtvankų be hidroelektrinių valdytojos yra savivaldybės, valdančios patikėjimo teise, todėl žuvų pralaidų įrengimo prievolė tektų joms, kai kurios iš jų yra išnuomos ir eksploatuojamos nuomos sutarčių pagrindu. Remiantis Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, pagal šiuos kriterijus reikėtų įrengti apie 55 žuvų pralaidas, kurių didžioji dalis (40) turėtų būti įrengta užtvankose su hidroelektrinėmis, kitos 15 – užtvankose be hidroelektrinių. Šiuo metu iš viso yra įrengtos 27 žuvų pralaidos, iš kurių 10 yra įrengtos užtvankose su hidroelektrinėmis ant lašišinių ir potencialiai lašišinių upių. Gavus Užtvankų įvertinimo studijos rezultatus bus patikslintas žuvų pralaidų įrengimo poreikis, atsižvelgus į ekspertų siūlomas demontuoti užtvankas, įvertinus jas kaip neturinčias didelės socioekonominės naudos, ir kurių rekonstrukcija yra per brangi ir perspektyvoje jas tikslinga demontuoti. Žuvų pralaidų įrengimą reglamentuojančiame statybos techniniame reglamente STR 2.02.03:2003 „Žuvų pralaidos. Pagrindinės nuostatos“, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. lapkričio 17 d. įsakymu Nr. 565 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.02.03:2003 „Žuvų pralaidos. Pagrindinės nuostatos“ patvirtinimo“, nustatyti išsamūs techniniai reikalavimai aktualiausiems Lietuvoje žuvų pralaidų tipams. Žuvų pralaidų įrengimo sąnaudos priklauso nuo įvairių faktorių, visų pirma, žuvų pralaidos tipo/pobūdžio (gali būti įrengiamas latakinis, vamzdinis, gamtai artimas – akmeninis žuvitakis, žuvų apylanka ir kt.), kuris priklauso nuo paviršinio vandens telkinio tipo, migruojančių žuvų rūšių, patvankos aukščio. Kuo didesnis užtvankos slėginis aukštis (patvanka), tuo labiau išauga žuvų pralaidos sąnaudos. Didžioji dalis užtvankų su hidroelektrinėmis turi patvanką nuo 3 iki 6 m (apie 40 proc.), hidroelektrinių užtvankos, turinčios iki 3 m aukščio patvanką, sudaro apie 22 proc., 6–10 m aukščio ir didesnę kaip 10 m patvanką turinčių užtvankų yra apie 19 proc. Vidutinės žuvitakio įrengimo sąnaudos, kai patvankos aukštis yra iki 3 m, yra 100–300 tūkst. Eur, jei patvanka didesnė kaip 6 m, sąnaudos vidutiniškai siekia 300–500 tūkst. Eur, esant didesnei kaip 10 m patvankai, išlaidos pralaidai įrengti sudarytų nuo 500 tūkst. Eur. Pastaraisiais metais Aplinkos apsaugos agentūra ir Žuvininkystės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos vykdė keletą žuvų pralaidų įrengimo projektų. Skirgiškių žuvų pralaidos įrengimo Žalėsos upėje sąmata – 120 514 Eur (2015 m., užtvanka be hidroelektrinės⁹), Rokantiškių žuvų pralaidos ant Vilnios upės – apie 100 tūkst. Eur¹⁰ (2012 m.).

⁸ <https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vanduo/upes-ezerai-ir-tvenkiniai/vandens-valdymas-upiu-baseinu-rajonu-principu/2022-2027-m-upiu-baseinu-rajonu-valdymo-planai-ir-priemoniu-programos>

⁹ Aplinkos apsaugos agentūros duomenys

¹⁰ Žuvininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos duomenys (perskaičiavus kainą eurais iš kainos litais).

2019–2021 m. įrengtų Lomų, Jakštų, Tauragės, Pasvalio žuvų pralaidų ant Šunijos, Ančios, Jūros ir Lėvens upių sąmatos kaina siekė vidutiniškai 400 tūkst. Eur.¹¹

Atsižvelgus į vidutinius žuvų pralaidų įrengimo įkainius (300 tūkst. Eur) ir įvertintą užtvankų poreikį (55), preliminarai bendra žuvų pralaidų įrengimo kaina siektų 16,5 mln. Eur.

Žuvų pralaidų įrengimui nustatytas 3,5 metų parengiamasis laikotarpis (iki 2026 m. sausio 1d.). Iki šio parengiamojo laikotarpio pabaigos hidrotechninių statinių savininkai (valdytojai) ar naudotojai, racionaliai panaudodami specialistų ir projektuotojų, kompetentingų atlikti žuvų pralaidų įrengimo veiklas, išteklius, galėtų per kelerius metus tinkamai pasirengti šios pareigos įgyvendinimui.

Įstatymo projekto nuostatomis dėl žuvitakių įrengimo įgyvendinti siūlytina panaudoti mokesčio už paviršinio vandens išteklių naudojimą, kurį nuo 2024 m. turėtų pradėti mokėti registruoti paviršinio vandens naudotojai, lėšas ir jas tikslingai skirti žuvų pralaidų įrengimo išlaidų kompensavimo priemonei. Kiti galimi žuvų pralaidų įrengimo finansavimo šaltiniai galėtų būti ES lėšos, Aplinkos apsaugos rėmimo programos, savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos programos lėšos, būtų ieškoma ir kitų finansavimo galimybių.

Vandens įstatymo pakeitimo įstatymą siekiama papildyti naujomis sąvokomis „upė“, „ežeras“, „plaukiojimo priemonė“, „savaeigė plaukiojimo priemonė“, „nesavaeigė plaukiojimo priemonė“, „plaukiojimo sezonas“, „plūduriuojančioji priemonė“, „hidrologinis režimas“, patikslintos kai kurių sąvokų („tvenkinys“, „paviršinis vandens telkinys“) apibrėžtys.

Atlikti įstatymu keičiamų 14, 20 ir 21 straipsnių redakcinio pobūdžio pakeitimai, atsisakant nebeaktualių nuorodų į vidutinės trukmės strateginius planavimo dokumentus, įsigaliojus Strateginio valdymo įstatymo pakeitimams. 14 straipsnyje nurodyti upių ir ežerų reguliavimo darbai ir (ar) priemonės gali būti vykdomi, jei jie numatyti upių baseinų rajonų valdymo planuose ir atitinkamuose strateginio lygmens planavimo dokumentuose, kuriuos tvirtina Vyriausybė.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Įstatymų projektų iniciatoriai Aplinkos ministerijos Taršos prevencijos politikos grupės (vadovas Vitalijus Auglys, el. p. vitalijus.auglys@am.lt), patarėjas Tomas Želvys (tel. +370 696 74940, el. p. tomas.zelvys@am.lt) vyriausioji specialistė Jolanta Krasovskienė (tel. +370 646 89902), el. p. jolanta.krasovskiene@am.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai:

Pagal Vandens įstatymą, asmenys, išgaunantys (planuojantys išgauti) 100 m³ ir daugiau vandens per parą iš vieno paviršinio vandens telkinio (išskyrus vandenį, naudojamą mėgėjų sodininkystės poreikiams, ir vandenį, naudojamą hidroenergijai išgauti hidroelektrinėse, kurių galia neviršija 10 MW), privalo turėti taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą arba taršos leidimą ir už šiuos išteklius mokėti mokestį pagal jiems taikomą tarifą – 0,003 Eur/m³.

Mažosioms iki 10 MW hidroelektrinėms ir sodininkų bendrijoms paviršinio vandens naudojimui leidimas neprivalomas. Išgaunant paviršinį vandenį stacionariomis vandens išgavimo priemonėmis, kai neprivaloma turėti leidimo, ar mobiliomis vandens išgavimo priemonėmis ir atitinkant aplinkos ministro nustatytus kriterijus privaloma gauti aplinkosaugines sąlygas, o hidroelektrinių eksploatavimas yra reguliuojamas, vadovaujantis aplinkos ministro patvirtintomis Tvenkinių naudojimo ir priežiūros taisyklėmis, todėl ir mokesčio jos nemoka. Mokesčio tarifas nustatytas už paviršinį vandenį naudojamą hidroenergetikai – 0,0001 – taikomas 10 MW ir didesnių hidroelektrinių naudojamam paviršiniam vandeniui.

Šiuo metu asmenims, naudojantiems paviršinį vandenį yra išduota: 18 taršos integruotos ir prevencijos kontrolės leidimų, 79 taršos leidimai su specialiąja dalimi „Vandens išgavimas iš

¹¹ Žuvininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos duomenys (Lomų žuvitakio kaina – 355 000 Eur; Jakštų – 50 000 Eur; Tauragės m. – 300 000 Eur; Pasvalio m. – 373 788 Eur (kartu ir dalinis užtvankos remontas).

paviršinių vandens telkinių“, 29 aplinkosauginės sąlygos. Eksploatuojamos 97 hidroelektrinės iki 10 MW.

Vandens įstatymo 18 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad nuo 2025 m. sausio 1 d. asmenims, kurie iki 2019-11-01 turėjo taršos integruotos prevencijos kontrolės leidimus arba taršos leidimus išleisti nuotekas tiesiai į ežerus ir (arba) į juos įtekančias upes mažesniu kaip 500 m atstumu iki ežero, ir nuo 2030 m. sausio 1 d. asmenims, kurie iki 2019-11-01, nepažeisdami teisės aktų reikalavimų, išleido nuotekas tiesiai į ežerus ir (arba) į juos įtekančias upes mažesniu kaip 500 m atstumu iki ežero, toks nuotekų išleidimas į vandens telkinius bus draudžiamas.

Pagal galiojančio Vandens įstatymo 12 straipsnio nuostatas, aplinkosaugos sąlygas plaukioti paviršiniuose vandens telkiniuose plaukiojimo priemonėmis ir paviršinių vandens telkinių, kuriuose tam tikro tipo plaukiojimo priemonių naudojimas draudžiamas ar ribojamas, sąrašą nustato aplinkos ministras. Paviršinių vandens telkinių, kuriuose tam tikro tipo plaukiojimo priemonių naudojimas draudžiamas ar ribojamas, sąrašas sudaromas atsižvelgiant į Saugomų teritorijų įstatyme numatytus saugomų teritorijų veiklos reglamentavimo dokumentuose nustatytus apribojimus ir argumentuotus savivaldybių institucijų pasiūlymus. Šiuo metu atsakomybė už aplinkosaugos sąlygų plaukioti vandens telkiniuose plaukiojimo priemonėmis pažeidimus nustatyta Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 267 straipsnyje.

Aplinkos apsaugos įstatymo 6 straipsnio 7 dalies 8 punkte nustatyta, kad vietos savivaldos institucijos, organizuodamos aplinkos apsaugos įstatymų, Vyriausybės bei Aplinkos ministerijos priimtų norminių aktų aplinkos apsaugos klausimais įgyvendinimą, gali nustatyti savo teritorijoje griežtesnius už valstybinius normatyvus, tačiau turi juos suderinti su juos patvirtinusiomis valstybės institucijomis.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Lietuvos Respublikos vandens įstatymo Nr. VIII-474 3, 8, 9, 12, 14, 15, 18, 20, 21, 25 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymu siūloma nustatyti, kad nuo 2024 m. sausio 1 d. asmuo, naudojantis (planuojantis naudoti) vandenį iš paviršinio vandens telkinio, įskaitant paviršinio vandens paėmimą energetikai, pramonei, suskystintų gamtinių dujų importo terminalo, žuvininkystės veiklai, ar praleidžiantis per hidrotechninius statinius paviršinį vandenį ir jį naudojantis hidroenergjai išgauti hidroelektrinėse, privalo būti registruotas. Įtvirtinus minėtus pakeitimus už išgautą vandenį nuo 2024 m. sausio 1 d. turės mokėti visi, kuriems pagal naujus reikalavimus privaloma registracija šių išteklių išgavimui. Registracija neprivaloma, jeigu paviršinį vandenį naudojantis fizinis ar juridinis asmuo išgauna (paima) (ar planuoja tai daryti) mažiau kaip 10 m³ vandens per parą (vandens kiekis apskaičiuojamas per mėnesį išgaunamo vandens kiekį padalijus iš išgavimo dienų skaičiaus.); turi taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą arba taršos leidimą su specialiąja dalimi „Vandens išgavimas iš paviršinių vandens telkinių“ įrenginiui (jo daliai, keliems įrenginiams ar jų dalims) eksploatuoti arba aplinkos ministro nustatyta tvarka išduotas paviršinio vandens telkinio naudojimo vandeniui išgauti aplinkosaugines sąlygas; išgauna (paima) vandenį iš dirbtinio nepratekamo paviršinio vandens telkinio (ar planuoja tai daryti), įrengto paviršinį vandenį naudojančio asmens nuosavame sklype; naudoja paviršinio vandens telkinio vandenį ekstremalių įvykių ar situacijų metu arba gaisrams gesinti.

Siekiant nedidinti administracinės naštos asmenims, jau naudojantiems paviršinį vandenį ir turintiems leidimus, ir leidime esančių duomenų pakanka registracijai, numatoma, kad juos į paviršinį vandenį naudojančių asmenų registracijos sąrašą įrašys Aplinkos apsaugos agentūra, vadovaudamasi leidimuose esančia informacija. Nuo 2026 m. sausio 1 d. planuojama numatyti (iki Vandens įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo parengus įgyvendinamuosius teisės aktus), kad paviršinio vandens paėmimui (išgavimui) nebūtų reikalingas taršos leidimas su specialiąja dalimi, pakaktų registracijos.

Siūloma panaikinti išimtį, pagal kurią leidimas neprivalomas paviršinio vandens išteklių naudojimui mažosioms hidroelektrinėms ir joms taikyti dabar įstatyme nustatytą 0,00001 Eur/m³

tarifą, dėl ko būtų apmokestintos ir mažosios hidroelektrinės. Kaimyninėje Latvijoje šis mokestis yra 0,00009 Eur/m³.

Atsisakius galiojančių paviršinio vandens apmokestinimo išimčių ir išplėtus ratą vandens naudotojų, kuriems privaloma registracija, bus tiksliau apskaitomas paviršinio vandens išgavimas ir panaudojimas, skatinamas racionalesnis paviršinio vandens naudojimas, efektyviau surenkama informacija apie iš paviršinių vandenų telkinių išgaunamą vandens kiekį ir atitinkamai taikomos savalaikės Bendrojoje vandens politikos direktyvoje numatytos vandens apsaugos priemonės. Siekiant parinkti efektyviausią paviršinio vandens licencijavimo būdą buvo išnagrinėtos 5 alternatyvos ir nulinė alternatyva (vertinimas pridedamas), kai esamas reguliavimas nekeičiamas. Įvertinus teigiamus ir neigiamus aspektus, nustatyta, kad labiausiai tinkamas yra licencijavimas registracijos būdu (I alternatyva). Asmenims, turintiems taršos integruotos ir prevencijos kontrolės ar taršos leidimus su specialiąja vandens išgavimo iš paviršinių vandens telkinių dalimi, numatomas dvejų metų pereinamasis laikotarpis.

Siūloma nustatyti, kad šiuo metu Vandens įstatymo 18 straipsnio 4 dalyje nustatytas draudimas nebūtų taikomas asmenims, tiesiogiai į vandens telkinius išleidžiantiems paviršines (lietaus) nuotekas. Patvirtinus šį siūlymą, neleistino neigiamo poveikio vandens telkiniams nenumatoma, tačiau būtų išvengta neproporcingai didelių (palyginus su galimu efektu vandens telkinių būklei) investicijų ir būtų sudaromos galimybės kompensuoti hidrologinių sausrų daromą poveikį vandens telkiniams.

Siūlomi įstatymo pakeitimai, reglamentuojantys plaukiojimo priemonių paviršiniuose vandens telkiniuose naudojimą, taip pat plūduriuojančių priemonių paviršiniuose vandens telkiniuose įrengimą, naudojimą, statymą ir (ar švartavimą), leis įtvirtinti aiškesnį, mažiau išlygų ir išskirtinių sąlygų plaukiojimo tam tikrame vandens telkinyje turintį aplinkosauginį reguliavimą. Pakeitus esamą reglamentavimą, esminiai aplinkosauginiai reikalavimai dėl plaukiojimo priemonių naudojimo būtų nustatyti įstatyme, tai leistų atsisakyti vandens telkinių sąrašų su išskirtinėmis plaukiojimo sąlygomis juose – sąrašo su aplinkosauginiais reikalavimais, pateikiamo Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. balandžio 15 d. įsakymo Nr. D1-187 „Dėl Aplinkosaugos sąlygų plaukiojimo paviršiniuose vandens telkiniuose plaukiojimo priemonėmis ir plūduriuojančių priemonių įrengimo ir naudojimo, jų statymo ir (arba) švartavimo aplinkosauginių reikalavimų patvirtinimo“ priede, ir sąrašo vandens telkinių, kuriuose draudžiama plaukiojimo tam tikromis plaukiojimo priemonėmis, patvirtinto Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. D1-337 „Dėl Vandens telkinių, kuriuose plaukiojimas tam tikromis plaukiojimo priemonėmis draudžiamas ar ribojamas, sąrašo patvirtinimo“. Įstatymu suteikti įgaliojimai savivaldybių taryboms leisti efektyviai priimti sprendimus dėl plaukiojimo sąlygų paviršiniuose vandens telkiniuose sugriežtinimo, jeigu įstatyme numatytų apribojimų nepakaktų užtikrinti tinkamas ir saugias sąlygas asmenų poilsiui, rekreacinėms ar kt. veikloms, labiau atsižvelgti į vietos bendruomenės poreikius ir per trumpesnį laikotarpį juos įgyvendinti sprendimus priimant savivaldos lygmeniu.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Priėmus įstatymų projektus neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Priimti įstatymų projektai įtakos korupcijai ir kriminogeninei situacijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Priimti įstatymo projektai turės įtakos naujiems ūkio subjektams, išgaunantiems 100 m³ ir daugiau iš vieno paviršinio vandens telkinio – jiems bus privaloma registracija ir kartu atsiras prievolė mokėti mokestį. Išplėstas mokesčio mokėtojų ratas didžiausią įtaką turėtų **daug vandens**

naudojantiems ir jau dabar mokantiems mokėstį už pramonei ir žemės ūkiui naudojamą paviršinį vandenį, taip pat ūkio subjektams, naudojantiems paviršinį vandenį hidroenergijai išgauti hidroelektrinėse, kurių galia neviršija 10 MW, ūkio subjektams, užsiimantiems daržininkyste ir kurie drėkinimui naudoja didelius kiekius paviršinio vandens ir už jį dabar nieko nemoka.

Visiems verslo subjektams siūloma taikyti vienodas sąlygas, tiems, kurie dabar nemokamai naudojami ištekliams ir kurie už šiuos išteklius moka mokėstį.

Priėmus siūlomą Vandens įstatymo 18 straipsnio 4 dalies pakeitimą, tiesiogiai į vandens telkinius paviršines (lietaus) nuotekas išleidžiantiems asmenims nereikės numatyti investicijų ir įgyvendinti atitinkamas technines priemones.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Įstatymų priimti nereikės.

9. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams. Projektai parengti siekiant įgyvendinti Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, II skyriaus VI misijos 6.1.4 veiksmą.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, įstatymo sąvokos ir jas įvardijantys terminai suderinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Atitinka.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:

Įstatymų projektų įgyvendinimui Aplinkos ministerija ne vėliau kaip iki 2023 m. birželio 30 d. turės pakeisti šiuos įgyvendinamuosius teisės aktus:

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. kovo 6 d. įsakymą Nr. D1-259 „Dėl Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklių patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. liepos 15 d. įsakymą Nr. D1-528 „Dėl Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklių patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1997 m. birželio 25 d. įsakymą Nr. 109 „Dėl Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinių taisyklių (LAND 2-95) patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. birželio 2 d. įsakymą Nr. D1-302 „Dėl paviršinių vandens telkinių naudojimo vandeniui išgauti tvarkos aprašo patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. gruodžio 28 d. įsakymą Nr. D1-1120 „Dėl Vandens naudojimo ir nuotekų tvarkymo apskaitos tvarkos aprašo patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2006 m. gruodžio 27 d. įsakymą Nr. D1-614/VA-99 „Dėl Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius deklaracijos formų, jų pildymo ir pateikimo tvarkos patvirtinimo“.

Pripažinti netekusiais galios:

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. balandžio 15 d. įsakymą Nr. D1-187 „Dėl Aplinkosaugos sąlygų plaukioti paviršiniuose vandens telkiniuose plaukiojimo priemonėmis ir plūduriuojančių priemonių įrengimo ir naudojimo, jų statymo ir (arba) švartavimo aplinkosauginių reikalavimų patvirtinimo“;

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. balandžio 8 d. įsakymą Nr. D1-337 „Dėl Vandens telkinių, kuriuose plaukiojimas tam tikromis plaukiojimo priemonėmis draudžiamas ar ribojamas, sąrašo patvirtinimo“.

Parengti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymo projektą dėl plaukiojimo priemonių naudojimo ir judėjimo apribojimų saugomose teritorijose esančiuose paviršiniuose vandens telkiniuose ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymo projektą dėl žmogaus sukurtų objektų pašalinimo iš paviršinių vandens telkinių tvarkos aprašo.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Įstatymų projektų įgyvendinimui papildomo valstybės lėšų poreikio nenumatoma.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Įstatymo projekto rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:

„paviršinis vanduo“, „požeminis vanduo“, „registracija“, „mokesčio tarifas“, „nuotekos“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Įstatymų projektų rengimo metu Aplinkos ministerijoje sudaryta darbo grupė, kuriai buvo pavesta iki 2021 m. rugpjūčio 16 d. parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo, Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymo, Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymo, Žemės gelmių įstatymo, Vandens įstatymo, o prireikus ir kitų teisės aktų pakeitimų projektus, įgyvendinančius Vyriausybės programos nuostatų plano 6.1.4 veiksmą.